

Eva Heyman în Țara Beiușului

Chiar și dimensiunile aparatului de fotografiat vorbesc de la sine: când Eva Heyman este fericită, când este sărbătorită cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de 13 ani, aparatul de fotografiat este vechi, monumental, are mari dimensiuni, este montat pe trepid, fiind mai greu. Când soarta ei se schimbă în rău, când aparatul cel mare este confiscat de jandarmii cu pene de cocoș la pălărie, Eva Heyman nu renunță la visul ei de a deveni ziaristă și recurge la un aparat mai mic, aproape subversiv, aparat procurat cu bani mulți și cu multă greutate de către tatăl ei vitreg, Bela Heyman, pentru împlinirea destinului dramatic de fotoreporter pe vreme de război, aducându-ne aminte de opera *Reportaj cu ștreangul de gât al jurnalistului ceh Julius Fucik (1903- 1943), executat de naziști și acum erou național al Cehoslovaciei.*

Din Jurnal: „19 martie 1944. Micul meu Jurnal... nu poți ști ce nenorocire s-a abătut asupra noastră. Au intrat nemții!...”

Eva Heyman este conștientă că va fi deportată (dar de cuvântul *deportare* aude pentru prima oară numai în ghetoul orădean!), astfel că își încredințează Jurnalul ei femeii de serviciu Mariška, iar aparatul de fotografiat cu imaginile asasinului Iosef Mengele îl aruncă în mijlocul publicului, spre a fi salvat de un spectator, care începe să facă și el poze demascatoare acestui nazist supranumit *îngerul morții*.

Eva Heyman este mândră că trăiește în frumoasa sa Oradie, comparată cu o *mică Vienă*, cu o Oradie medievală vestită prin care trecea cândva *Meridianul Zero*, și de unde se împărțea lumea în două, într-un oraș în care bunicul său Racz Rezso era președintele farmaciștilor și care era prieten cu marele poet maghiar Ady Endre din care recită cu patos următoarele versuri, definitorii pentru inocenta eroină: *Foc sfânt și pur dacă-mi străbate versul/ Alături să străbatem universul;/ Murind, am zice: În haznaua vieții/ Doar noi am fost ca roua dimineții...* (Mireasa mea).

În fapt, noutatea piesei scrise de Pașcu Balaci constă în aceea că Eva Heyman poartă un dialog direct și incitant cu publicul, dar și cu adresări dese, făcute atât Jurnalului ei intim, cât și aparatului ei de fotografiat, depozitar de amintiri

Scriitorul Pașcu Balaci

dragi și prieten drag care nu minte niciodată. Este un caz de înviere a unor obiecte neînsuflețite, a unui Jurnal, bloc-notes credincios și a unui aparat de fotografiat care povestește pentru prezent și viitor cu acuratețea luminii (*foto- lumină, graphos- scriere*), pentru ca mereu să fie împlinit dictonul latin: *Historia lux veritatis est* (Istoria este lumina adevărului).

Numai că în piesă această lumină este întunecată de noaptea nazistă care coboară și peste Oradea și căreia Eva Heyman i se opune cântând *Marseieza*, imnul revoluției franceze, cel mai cunoscut imn al libertății europene, alături de Oda bucuriei. Eva Heyman, în piesa lui Pașcu Balaci, nu este o înfrântă, o fatalistă demnă de plâns, nu este o fetiță doborâtă de durere, ci este o adevărată luptătoare. Rezistă în fața veștii că mama sa nu va fi prezentă pentru prima oară la ziua sa de naștere (13 februarie), luptă fizic cu jandarmii care îi confiscă bicicleta roșie, radioul, aparatul de fotografiat, mașina de cusut, telefonul, aspiratorul, aparatul electric de prăjit, mașina de scris, covoarele vechi, argintăria, oglinda venețiană, lăntșorul de aur, geanta de piele etc., luptă mai apoi în ghetoul orădean cu disperarea care i-a cuprins pe toți. Apoi pe peronul gării din Auschwitz, unde se făcea trierea și se trasa granița între Viață și Moarte, trece cu curaj în partea dreaptă, a Vieții, în partea celor care se vor duce la muncă și nu la exterminare, iar în finalul piesei duce ultima sa luptă cu însuși temutul *înger al morții* Iosef Mengele...

Totuși, din cauza vârstei lor apropiate, a destinului lor și originii lor comune, autorul o consideră pe Eva Heyman o variantă orădeană a vestitei

Anna Frank din Olanda, a cărei sălaș este vizitat de circa un milion de turiști pe an. Nu ar fi rău, spunem noi, să facem o cât mai mare publicitate Evei Heyman din Oradea, pentru ca turiștii străini să vadă nu numai locurile unde au fost cele două ghetouri orădene, ci și frumoasa statuie a eroinei realizată de sculptorița britanică Flor Kent cu sprijinul dat de Asociația Tikvah din Oradea și dezvelită în parcul Bălcescu a capitalei Bihorului, în toamna anului 2015!

În aceste condiții, ca fost dascăl de *humaniores litterae*, nu pot decât să felicit public conducerea Colegiului Național Samuil Vulcan din Beiuș pentru alegerea prezentării piesei de teatru despre luptătoarea adolescentă **Eva Heyman** în cadrul programului „Lumea mea depinde de noi”. Dacă nu mai dorim să se repete atrocitățile trecutului, trebuie să stăm de strajă și să luăm mare aminte de ce se întâmplă la noi în țară, în Europa și în lume! Mulți din elevii beiușeni prezenți la manifestare au avut ocazia, prin grija doamnei prof. Ojică Elena, să viziteze chiar lagărul în care a pierit Eva Heyman, astfel că prezentarea piesei de teatru de către subsemnatul, în prezența fostului meu elev, autorul Pașcu Balaci, a fost și mai binevenită, a fost o împletire a amintirilor despre acest lagăr și despre viața frântă a unei fetițe evreice din Oradea și al cărei dramatism trebuie să rămână veșnic în inimile noastre.

Personajele piesei sunt puține: **Eva Heyman**, protagonista care începe piesa cu efectuarea unei fotografii la vârsta de 13 ani și năprasnica luptă dusă cu **Iosef Mengele**, celălalt personaj care apare doar la finalul piesei, **doi jandarmi unguri** cu pene de cocoș la pălărie

care confiscă bunurile familiei. Noutatea piesei constă în faptul că *volens-nolens*, **Publicul spectator** este un alt personaj care participă la întreaga intrigă a piesei, atât prin spectatorul invitat să facă o poză Evei Heyman și care prinde din zbor micul aparat de fotografiat pentru a continua să fotografieze pe marele asasin al evreilor, dar și prin ceilalți spectatori, care fotografiază cu telefoanele mobile lupta finală între Eva Heyman și Iosef Mengele, punctul culminant al dramei scrise de Pașcu Balaci.

Ca și în cazul altor piese de teatru ale lui Pașcu Balaci, remarcăm și aici compoziția circulară, rotundă a piesei, prima scenă surprinde pe Eva Heyman cu aparatul său mare vechi, de fotografiat, iar în ultima scenă o vedem tot pe Eva Heyman, de data asta cu un aparat de fotografiat mai mic, pe care l-a ascuns în lagărul Auschwitz - Birkenau și cu ajutorul căruia face fotografia asasinului, pentru condamnarea sa în fața instanței Posterității. Chiar dacă actrița care s-ar încumeta să joace rolul eroinei, de la început până la sfârșit în această piesă și ar întâmpina unele greutăți, similare cu cele din interpretarea rolului **Iona** din piesa omonimă a lui Marin Sorescu, pentru regizor, opinez că munca ar fi mai ușoară pentru că autorul a realizat o lucrare eminamente spectaculară, dramatică, cu indicații precise, piesa părând scrisă parcă de un regizor, nu de un dramaturg.

Așadar, ca întotdeauna când prezint o lucrare literară sau științifică, închei cu îndemnul: Citește, te rog, această carte ca să te bucuri de maxima latină: **Lectori benevolo salutem! (Bunului cititor îi urez sănătate!)**

■ Prof. Teodor RIF

Eveniment caritabil pentru copiii de la Cighid Salontani pentru orfani

Oamenii cu suflet mare din cartierul „Colonie” al municipiului Salonta pregătesc săptămâna aceasta sania lui Moș Crăciun. Devenit deja tradiție pentru sute de salontani, evenimentul caritabil este organizat cu minuțiozitate și multă dăruire de inimoșii Ioan, Rodica, Răzvan Sala, alături de Ramona și Ovidiu Buz. Acțiunea umanitară este dedicată copiilor orfani din Centrul special de la Cighid. Organizatorii fac un apel către toți cei care poartă în suflet dorința de a-i ajuta pe orfanii de la Cighid și îi așteaptă pe salontanii darnici cu hăinuțe, alimente de bază, dulciuri și jucării în Parcul „Regina Maria”, duminică, 17 decembrie, de la ora 13.00.

Ziua de duminică, 17 decembrie, va purta și anul acesta amprenta dărniceii tuturor salontanilor care vor răspunde apelului umanitar lansat de familiile Sala și Buz: după Sfânta Liturghie a Bisericii Ortodoxe Mari „Înălțarea Domnului” din Salonta, mai mulți tineri studenți, absolvenți și masteranzi ai Facultății de Teologie Ortodoxă, alături de preotul paroh Nicolae Marian, vor colinda Nașterea Domnului enoriașilor Parohiei Ortodoxe „Înălțarea Domnului”; de la ora 13:00, în Parcul „Regina Maria” din cartierul salontan „Colonie”, se va organiza colectarea cadourilor pentru caravana caritabilă „De Crăciun fii mai bun!” destinată copiilor orfani de la Cighid, prilej pentru fapte bune materializate în donarea de pachete cu hăinuțe, alimente de bază, dulciuri și jucării; în jurul orei 13.30, peste zece autoturisme încărcate cu daruri, la care sunt așteptați și alți susținători, vor pleca la Centrul special pentru orfani de la Cighid; în jurul orei 15.00, Parcul „Regina Maria” va deveni „Punctul Zero” al întâlnirii cu Moș Crăciun, locul feeric unde sunt așteptați cu daruri minunate copiii din Salonta; ajutoarele Moșului - Ramona, Rodica, Nelu, Ovidiu, Răzvan - promit o după-amiază magică binecuvântată de grupurile de colindători printre care se vor număra și tinerii studenți, absolvenți și masteranzi ai Facultății de Teologie Ortodoxă.

„Sfântul Apostol Iacov ne descoperă faptul că religia curată și neîntinată, înaintea lui Dumnezeu, Tatăl nostru, este să cercetăm pe orfani și pe văduve în necazurile lor. Fiindcă de Crăciun ești mai bun, dorim ca această bunătațe să fie urmată de fapte plăcute lui Dumnezeu și binecuvântate în bucuria Sărbătorilor Nașterii Pruncului Iisus Hristos din casele noastre, alături de sufletele nevinovate ale copiilor orfani de la Cighid. Duminică, 17 decembrie, de la ora 13:00, îi așteptăm pe toți salontanii cu suflet mare să se alătore proiectului nostru umanitar de ajutorare a copiilor orfani de la Cighid. Mulțumim și primarului comunei Mădăras, Dan Alexandru Tiurbe, care ni s-a alăturat în susținerea acestui eveniment caritabil”, ne-a declarat Ioan Sala.

Potrivit Gândul.info, în vara acestui an, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICMER) a înaintat un denunț către Parchetul General cu privire la săvârșirea infracțiunii de tratamente neomnoase aplicate în timpul regimului comunist copiilor aflați în căminele-spital pentru minorii nerecuperabili din Cighid și Păstrăveni și cei din căminul pentru minori deficienți nerecuperabili din Sighetu Marmației. Acolo, în perioada 1966-1990 au murit în total 771 de copii, mulți dintre ei din cauze medicale care puteau fi tratate sau prevenite, dar și, conform legiștilor și experților IICMER, din cauze care denotă agresivitatea și tratamentele inumane la care erau supuși. Reprezentanții IICMER estimează însă că, la nivel național, în centrele de plasament din perioada comunistă s-au înregistrat peste 10.000 de victime. La căminul-spital pentru minori nerecuperabili din Cighid, județul Bihor, au murit 138 de minori în perioada 1 octombrie 1987-26 martie 1990.

■ Sorin PETRACHE